

გ. ამის გამო გლეხი კაცის ოჯახში ყმაწვილი ერთი მუშის ალაგს იჭერს და ისევე ძვირფასია იმისთვის, როგორც ოთხეული თუმნიანი მოჯამაგირე. ამიტომ არა, და უფრო ამიტომ, რომ ყველას აა მოჰყავს შკოლაში ყმაწვილი, თუმცა დიდი სურვილიცა აქვთ სწავლისა, და რომ ჰყითხოთ გლეხ კაცს, რატომ შეიღი შკოლაში არ მოჰყავსო, — ვირ-და-პირ გიასუხებსთ: „რა ვქნა, შენი ჭირიმე, ერთი მოჯამაგირის ტოლის მიეკობს იჯახში; ის რომ შკოლაში გამოვგზავნო, მერე ვიღას გავაკეთებინო საქმე? მოჯამაგირე საიდმ დავიწირო ამ მამა-სისხლობაში?...“

ეს გარემოება კრებამ უნდა იქონიოს მხედველობაში სწავლის ვადის გადაწყვეტისათვის; რომ არ დააფთხოს ხალხი და სწავლაზე გული არ ააკაუკებინოს, ამისათვის საჭიროა რაც შეიძლება მოკლე ხანი დაიდოს სწავლისა და ჩვენის აზრით სრულებით საკმარის სამი წელი და ის და.

ამ ვადის მიხედულობით სწავლის საქმე ისე უნდა მოვვალდე, რომ ეს დრო საკმარის იყოს — ეს წელს სრულიად გარდაეცეს და იმანაც მეითეისოს მთელი პირველი დაწყებითი სწავლა, გლეხი კაცისთვის ყაველდღიურ ცხოვრებაში გამოსადგევი, სახელდობრ: ქართული წერა-კითხვა თავისუფლად, არითმეტიკა, ანგარიში ჩოტებზე, სამღრთი ისტორია, სამოქალაქო და რუსული ისტორიიდან ზოგი შესანიშნავი აღგრძები, საქართველოს ისტორია მოკლედ, გეოგრაფიული ცნობები, ბუნებითი მეცნიერებილი საჭირო ცნობები, რე ული ენა და სხვ. უკელი ამის შესწავლისთვის სამი წელიწადი მხოლოდ მაშინ იქნება საკმარის, თუ ყმაწვილისთვის გასავგდ ენაზე იქ-

ნება სწავლა და თუ გაუკებარ ენაზე დაუწეულებენ იმას სწავლებას, მაშინ დაწმუნებული უნდა ვყენეთ, რომ ხუთი ამიტომ დროი რომ მოახმარონ, მანიც ვერას გაწყობენ, მეტადრე იმ გარემოებაში, რა გარემოებაშიც სოფლის ყმაწვილები იმყოფებიან.

არ უნდა დავიწიდეთ, რომ სოფლის ყმაწვილისთვის შკოლა და დედმამი ისახლი სულ სხვა-და-სხვა გარემოებას შეაღების, — არავითარი მგზავრება არა აქვთ ერთმანერთში, არას მსრით არ წარმოადგენენ ერთმანერთს, ასე ვსთკათ, დამატებას, დახმარებას. შკოლაში ყმაწვილი დღეში მხოლოდ სამ-ოთხ საათს სწავლობს, შინ კი ოცი საათი რჩება და სულ სხვა საქმეს აკეთებს, სხვა გარემოებაშია: კალოზედ ცოდვილობს, ტყეში მიღის ფიჩქესთვის, საჭიროს მის-დევს მინდორში, ცელქობს ტოლ-ბიჭებში — და ერთის სიტყვით, წმინდა ქართულ — სოფლიურ გარემოებაშია და სულ ქართულ ენას ხმარობს, და აბა მიბრძანეთ, შესაძლებელია, რომ დღეში თოხი საათის მოხმარებით სამი წლის განავლებაში ყმაწვილმა ორ ნაირი შერმა დაძლიოს — უცხო ენაც შეისწავლოს და იმ ენაზე, რაც ზევით სავნები ჩამოვთვალე, ისინიც შეისწავლოს!

ვისთვისაც ეს გაუგებარია — მაგალითი შორს არა ვვაქს. მა, თავილისას სასულიერო სემინარია, თავის სასწავლებლით და ვოენი ცოსპიტაციის შეკოლები. სემინარის გარემოება შესწავლათ, რომ რუსული ენა სწავლის გარეთ მუდამ ესმოდათ. უკელი იქნება ხდებოდა და ხდება, სადაც ყმაწვილი იქანებოდა და თვითონაც იმულებულია ცოტა მანიც ილაპარაკოს, — და აბა რა კეთილს შედეგს ძალის მოელოდეს კაცი სოფლის შკოლების საგან, სადაც სამი წლის განავლება-ინტენსიურ ენაზე იქნება საგნების შესწავლა და სადაც ყმაწვილი რუსულს ენაზე დართოს შეტყვასაც ვერ გაგონებს შკოლის გარეთ?

ვაკენისი ვოსპიტაციის შესწავლისთვის სამი წელიწადი მხოლოდ მაშინ იქნება სწავლის, რომელთაც კატარინა კაცის მიმართ და ათავებენ სწავლას, რომელთაც პატარობითვე რუსული ლა-

პარაკი სცოდნიათ; დანარჩენებს კი, რამელთაც რუსული ენის შესწავლა და იმ ენაზე საგნების შესწავლის შრომა ერთად მოხსოვისთ — სტუდენტების უკავშირი გაზეპირებაში გამოიხატება და მათი სწავლის შეძენაც იმით მხოლოდ და რომ გაზეპირებულს მსწავლული ვით წევები. მს ყმაწვილები ასრულებენ სწავლის სრულებით უცოდინარი და მათი რუსული ენის ცოდნაც ის არის, რომ ვა-ნაჩრობით „შაია — თვაია — ლოვა-რით“ ამ ტრენერენ უხეიროდ.

ერთი და ორი კი არა — ათობით გვინახავს და ოცობით, თითონ ჩვენ, სემინარიაში მოხსივლე, დიალ ნიჭიერი ყმაწვილები, მესამე რიგში (უკავისებისა) მოქაულები, როგორც უნიკონი და სწავლისთვის უვარებისი, — მხოლოდ იმით ტომ, რომ რუსული ენის უცოდინართ საგნების შესწავლა უძნელდებოდათ; და პირველ რიგში კი მხოლოდ ისინი ასრულებდნენ სწავლას, — ხშირად მართლა უნიკონი, — ვინც პატარობითვე ქალაქში იქნებოდა და ან ერთმანერთში გარდა ისე ხდება, სადაც ყმაწვილი იქანებოდა და ხდება, სადაც ყმაწვილი თორ მეტ ი-თ თორ ხმ ეტი წელი და აბა რა კეთილს შედეგს ძალის მოელოდეს კაცი სოფლის შკოლების საგან, სადაც სამი წლის განავლება-ინტენსიურ ენაზე იქნება საგნების შესწავლა და სადაც ყმაწვილი რუსულს ენაზე დართოს შეტყვასაც ვერ გაგონებს შკოლის გარეთ?

ვაკენისი ვოსპიტაციის შესწავლისთვის სამუშაოთ და დედა-კაცები ძალად წაათოვის ბათუმსო.

უფრო ახალგაზღადა ლამაზ ქალებს ეტანებიან, რომელნიც პარამისთვის უნდათ, მაგრამ რაღაც ესენი უკაცებოთ ან მიდიან, ამისგამო ამათი ძალიც და მაშებიც მიჰყავთ.

მომეტებული ნაწილი კი, როგორც ზევით მოგასენებთ, თავისნებით მიღის...

მე მითხვებ, რომ გადასახლებულებში ბევრი ქურდები და ავაზაკები ურევიანო, რომელთაც ეშინიანო, რომ რუსების ხელში დაუსჯელად ვედარ ასრულებენ თავიანთ ხელობას და ან რომის მოელოდეს ცეკვის გამო მართავდნენ აშინებოთ.

მომეტებული ნაწილი მობულეთის დაზრის ღუჯნებისა მდ კამად დაკეტილია, ასე გრეთვე სახლებიც. ცქაური ბაზარი თავის რიგით გაყოლებულ პატარ-პატარი, ხისოულებს წარმოადგენს, რომელშიც სხვა-ძალა და-სხვა საქონელი პირ-და-პირ ძირის აშ-ერთ უკიდურეს და შემდეგშიც პატირება, რომინდ კი გადმოსახლდითო.

მას გარდა როგორც აბაზეთიდამ, აქედამაც ბევრი ძალა-დატანებით გადაჰყოთ, მობულეთში ყოფნის დროს ჩვენი თან მოვიდა ერთი პატარა 12-14 წლის მობულეთელი ბიჭი, რომელმანც შესჩივლა თ. ბრიგოლს — ნიზამები შემოშვენების და შემდეგშიც პატირება, რომინდ კი გადმოსახლდითო.

სხვა-და-სხვა ფართალი, ჩითეულობას ბლობად იშვევება; საჭმელ-სასმელი კი ასე სულ ჩვენს ჯარებს გაესაღებიანთ. ბევრის

ინვარს აიღეს ჩვენმა ჯარებმა, როდესაც დენ. შელემეტეტვემა დალია სიცოცხლე; სხანს აგრეთვე ქეირიკე და სხვა მოწინავე სიმაგრეები ციხის-ძირისა.

დამე აქ გავათიყ. აქ შევიტყე, რომ თ. მისაკი თავის ამალით და ყველა ჯარებით ბათუმის იკენება მიმავალნი მობულეთში არიან მოგროვილი და აქედამ უნდა წავიდნენო.

ამის გამო, რასაკვირებელია, მეც იქით-კენ გასეწიო. მობულეთი თავის ამალით და რუსული ისტორია, სამოქალაქო და რუსული ისტორია ისტორიიდან მოინტენის მარჯვენა ნაპირას.

მალაქი ზედ ზღვის ნაპირზედ არის აშენებული.

მობულეთი ძალიან პატარა ქალაქია; ბერი-ბერი იარი ური არი ათასი სული თუ ცხოვრობს აქ; მაგრამ ახლა ესეც აღარ არის დარჩენილი; თვითონ ქალაქი და საზოგადოო ქობულეთის მაზრიდამ, როგორც დამარწმუნებს, ჯერ-ჯერობით უკანასკნელი 300 იჯახი (1500 სულა-მდინ) გადაესახლნენ. ახლაც მიღიან, თუმცა ისე აღარ, განსაკუთრებულით მას აქეთ, რაც შეიტყე, რომ იმათ უფრო.

სად (სამოქალაქო მაზროველად) დანიშნულია თ. ბრიგოლ ბურიელი.

გასაკერებულია, მართლა, ის აწმუნება, პატივის-ცემა და სიყვარული, რომელიც თ. ბრიგოლს დაუმსახურებია მობულეთში: ყოველი იშის სიტყვა სჯერათ, ყოველ საჭიროებისთვის იმას მიმართავენ რჩევისათვის.

მაგრამ აღმოჩნდნენ ბოროტი პირები, რომელნიც არწმუნებენ ხალხს, რომ რუსები შეგვაიტროებენ, თჯახს შეგირ-ცხენენ, თვეენს სარწმუნოებას შეურაცხყოფას მიაუწენებენ და გირჩევნიათ სტანდარტში და ათავებენ სასწავლას, მობულებისა და შემდეგშიც პატირება, რომინდ კი გადმოსახლდითო.

მას გარდა როგორც აბაზეთიდამ, აქედამაც ბევრი ძალა-დატანებით გადაჰყოთ, მობულეთში ყოფნის დროს ჩვენი თავის რიგით გაყოლებულ პატარ-პატარი, ხისოულებს წარმოადგენს, რომელშიც სხვა-ძალა და-სხვა საქონელი პირ-და-პირ ძირის აშენებისა და გვერდით უზის მუხლ-მკეცელი და გადმოსახლდითო.

დაც ესვე ითქმის, თუმცა მაინც განსხვავდა არის სემინარიასა და იმათ შეუა. სემინარიაში ყმაშვილს აქვს შეძლება წავლის გარეთ ცოტაოდნად მაინც ავარჯიშს ტვანი, ქართულად ილაპარაკოს, ჩასას; მაგრამ ვოენი ვოსპიტანიკები მასც მოკლებულნი არიან: სწავლის გარეთაც არ შეუძლიანათ იმათ ქართული ლაპარაკი. ამიტომ იმათ ტვინი სულ მთლად უვარჯიშებლად რჩებათ და რაც უცნაურნი, დამაზინჯებულნი გამოღან სწავლიდნა: ქართული დავიწყებული აქვთ თითქმის, რუსული შეუწეველი და ცოდნის შეძენისას ვიღა ვითხავს იმათგან, ან რა ენაზედ ჰკითხვოთ, რომ გაიგოთ?...

6. ა.

(შემდგი იწევბა)

დღიური იარ იარ

* * ჩვენ შევიტყეთ ოზურგეთიდგან მისულთ პირთაგან, ვითომ იქაური სასულიერო სასწავლებლის ზედამხედველს არ მესამე კლასის შაგირდი, რომლებიც მეოთხე კლასში უნდა გარდასულყვნენ, დაუთხოვნია, მისთვის, რომ მათ უფ. ლ. ზედამხედველის უწინდელი თანაშემწერ, ამეებს ლაპარაკობდა ხოლო.

ნეტავ ნამდვილად გვაცილინა, მართა ამისთვის დაუთხოვნია საწყალი შევილები ზედამხედველს, თუ არა? უ თუ ასე უბრალოდ უნდა დაიჩაგრონ ა პირნი, რომლებიც უკანასკნელ ლომისიერას არ იშურებენ სასწავლებლის შესახავად? .

* * სომხურ განვეთში „შელუში“ აცდებს უ. ხარაზიანცი, რომ თუ იმის

პენსიონში ქართველი ყმაშვილები ათს აღემატება, მაშინ ის ცალკე ქართული ენისთვის მასწავლებელს დაიჭირს.

* * ვარძიიდამ გვწერენ, რომ იქ ვარძიის მდვითის მშობლობის დღეს დიდ ხალხი ყოფილა და ნამეტონად გათარებული ქართველები, რომლებიც დიდის მოწინებით დღესასწაულობრივ ამ დღესა.

* * ზორიდამ იწერებიან, რომ ეს ორი კეირა მიღის რაც ყასპებს ხარისათვის სისხლი არ გამოუდევნითო. ხარის მაგივრად როცა თავიანთი სურველია ბუქ, გადაურუებულ კამეჩს წამოაქცევენ. რო ჰკითხოთ ამის მიზეზი, ასე გიასუხებენ, ჩვენი ნება არისო, თუ გსურს, თორე აი აქეთკენ ჩაისეირნეო.

რამდენი სტარშინები და შევრები არიან, მაგრამ არც ერთი ყურადღებას არ აქცევს. არც ქალაქის თავი დაეძებს ამ გაცევრებასაო. ასე რომ ეხლა ჩვენ ზორში დიდ მარხვა გეგმვებათ, რო მოხვიდეთო.

ორის შევდევ

რუსთი

— „ვეტერბურლის უწყებებში“ იწერებიან: „ამბობენ, რომ დეისი, როგორც თავის პარტიის წარმომადგენელს, გაგრძელი აქვს რუსების სოციალისტების უწეველა მოქმედებანი. იქნება თითონ არ მოჟღავს მეზენცოვი, მაგრამ შეუძლია ის დასახელოსო. . . . დეისი 30 წლის კაცი არისო.

დღის 10 საათი იყო, როდესაც ჩვენ დაეინძერით მობულეთიდამ.

იმ ღამეს სოფ. ჩაქვს უნდი გაგვეთია ღამე.

ბათუმში შესასვლელი ჯარები იყვნენ: ორი პოლკი (ზაქათალისა და ლენკორანის), რამდენიმე როცა სხვა პოლკებისა, იმერლების ცხენოსანი პოლკიდამ (პრინცის) ასი კაცი, ასი ყაზახი — რუსი და ერთი (მეექვეს ბატარეა), მთის ზარბაზნებით.

ზარა თითქმის სულ ზღვის ნაპირას მიდის.

მობულეთიდამ ციხის-ძირამდინ 10 ვერსი იქნება.

დღის წვალებით და ბევრ თველის ლერით მივაწიეთ იმ მთებს, რომელიც ციხის-ძირის ანუ მაჯითისაციხის მთებს ეძახიან.

მივედით, მაგრამ რა ვნახეთ!

წარმოიდგინეთ. მრთის მხრით გადაუვალი აწოწლებული მთები აჭარისა; შეორეს მხრით ზღვა; შეუაში: აჭარის მთიდამ მიყოლებული გორაკები, რომლის ზურგები აწილებულია მიტრილ-მიტრილ, მითხრილ-მოთხრილ მიწით,

— „მავკაზში“ იწერებიან ვენიდამ, რომ იმ წერეში, რომელიც დამატებულია აქაურ უცხო საქმეთა. საშინელი ტრისტან, საიდუმლოთ გავრცელებულია ხმა, რომ მაღლ აცსტრია და ზერა მანია აპირებენ ერთმანერთში განსაკუთრებული კავშირი იქონიონ, რომ ერთად იმოქმედონ იმათ წინააღმდეგ, რომლებიც არ ისურებენ, რომ დაწელილებით, ბეჯითად შესრულონ ბერლინის მოლაპარაკების დადგენილობანი. ამბობენ, რომ ანდრაში ძალიან კმაყოფილია ამითოთ.

— პორტას მიუღია სამწუხარო ცნობა ალბანიელების არეულობაზედ არიზები. მაჲთალიანებს არა თუ აქეზებენ ასაჯანებლად, არამედ ძალას ატანებენ რეგულიარულ ჯარებას, რომ დაპარაონ თავიანთი ბაირალები და ჩადგნენ ინსურგენტების რაზმში. ახალი ბაზარის ახლო — მახლო ადგილებში საშინელი მდელვარებაა ხალხისაო.

— ბაზეთ „ბოლოსში“ იწერებიან, სან - სტეფანოლამ 26 აგვისტოდამ, რომ რუსის ჯარები ისე გადაყავთ გემებითო. ხუთი პოლკი, რიცხვით 12,000 კაცი, უკვე გაიგზავნაო.

— იმავე გაზეთის სიტყვით, რუსის ჯარს როდობას მთებში ჯერ უთხოვნიათ ინსურგენტებისთვის იარალის დაყრა; ესენი არ დათანხმებულან, რუსებს დაუმარცხებათ ისინი და ბევრი ალაგები მიუნგრევ - მოუნგრევიათ.

სამი დღის ბრძოლის შემდეგ რუსებმა

ორმოებით, ლოქმენტებით, ტრანშეებით და სხვ.

აქ ყოველი მთა თითქმის მიუვალ სიმაგრეთ არის გადაქცეული. და ამისთანა მთა ზღვის პირიდამ მე დავთვალე თხუთმეტი! შოველ მთას შუა ხევი, ხევს იქი მთა, მთას იქო კიდევ ხევი! ციხის-ძირი ერთი კი არ ყოფილა, თხუთმეტი ყოფილა! და ამისთანა სიმაგრის აღება განა იმნაარად შეიძლებოდა, როგორც ჩვენ გვინდოდა? სამება და ცეირიკვ რომ კიდევ აგველო, იმ ციხის-ძირის მთებამდინ ხომ უკანასკნელი ხუთი ვერსია და შემდეგ აქ ხომ 15 ამისთანა და უარესიც სამება და ძირიკვ დახვდებოდა ჩვენს ჯარებს!

და რა ძალით, როგორის მოხერხებით ვაპირებდით ჩვენ უცხო ამ დაბრკოლების მისამართისა!

ბერება ამათ დახმარებია აქ, კაცს ყოველი ხელოვნება უხმარია და ამა ჩვენ რა შეგვეძლო? აკი, მართლაც, ვერა მე-ვეძლებით-რა...

მეჩქერება, ფოჩტა მოდის, და ამიტომ ბათუმში შესვლის ამბავს ხეალ აგიწერთ. ს. გ.

